

RADULE KNEŽEVIĆ

POLITIČKA MISAO LOUISA AUGUSTEA BLANQUIJA

Proleterski revolucionar i martir Louis Auguste Blanqui nije bio samo vođ ustanka, komandant na barikadama, zatočenik, revolucionar bez straha i mane, tj. utjelovljenje političke borbe proletarijata već i okovani proleterski Prometej, glava i srce proleterske partije u Francuskoj, odnosno socijalistički mislilac.¹

U ekonomskoj, političkoj i kulturnoj kritici kapitalističkog svijeta, u urotama i ustancima, na barikadama i revolucionarnim jurišima, u kazamatima i povremenim danima slobode, u permanentnom sukobu s buržoaskim svijetom i delanju da se on sruši i zasnuje novi poredak, Blanqui je saznao osebujnu misao o epohalnim pretpostavkama, snagama i subjektima, mogućnostima i principima nastajanja novog svijeta.

Politička misao Blanquija jest zato misao i praksa rušenja i izmjene postojećeg i stvaranja novoga svijeta. Otuda izlaganje njenih aspekata nije samo pokušaj potvrde tog stanovišta, već implicite i pokušaj naznake njenih domaćaja i značenja danas, kada je u dijelovima suvremenog svijeta ta misao još aktualna.

I

Louis Auguste Blanqui rođen je 1. II 1805. godine u varošici Puget-Théniers u Alpes-Martimes. Bio je aktivni sudionik pariških ustanaka i revolucija — od julske revolucije 1830, februarske 1848, do ustanka protiv Napoleona III 1870. godine. Tri revolucije i pet političkih sistema su se promijenili za vrijeme njegova života. Proveo je u kazamatima Louisa Phillippea, II Republike, Napoleona III i III Republike 33 godine i 7 mjeseci, a bio je lišen slobode (zatvor, izgnanstvo, dobrovoljno izgnanstvo, policijski nadzor) ukupno 43 godine, od 75 ljeta svoga života. Umro je 1. I 1881. godine.

Blanqui je završio licej 1824. godine i u njegovim analima ostao je kao primjer marljivosti i moralnih kvaliteta. Kasnije je studirao pravo.

¹ Stanovišta Mauricea Dommangeta da je Blanqui, prije svega jedan mislilac (*M. Dommanget, Blanqui, Paris, 1924*) i Franza Mehringa, da u Blanquijevom djelu nema nikakve socijalističke misli, a još manje teorije (*F. Mehring, Karl Marx, Beograd, 1958*) dvije su krajnosti između kojih se nalaze različite interpretacije i shvaćanja misli i djela L. A. Blanquija.

Karbonarskom pokretu pristupio je u svojoj sedamnaestoj godini, kasnije Društvu prijatelja naroda, a bio je osnivač, duhovni otac i vođ Društva porodica, Društva godišnjih doba i Centralnog republikanskog društva. Njegova neprestana borba s postojećim poretom dokumentirana je u njegovu literarnu nasljeđu koje sadržava pisma, bilješke, govore pred narodom i sucima, programe i pamflete, i nacрте i fragmente za šire studije. Sačuvani i skupljeni Manuscripti od 20 tomova nalaze se danas u Nacionalnoj biblioteci u Parizu. Zbornik Blanquijevih radova »*Critique sociale*« I i II, izdao je Felix Alcen u Parizu godine 1885. To djelo sadržava Blanquijeve poglede na socijalne i političke probleme, i više bilješki o raznim temama. Izbor iz Blanquijevo djela »*Textes choisis*« objavljen je u Parizu 1955. godine u izdanju Editions sociales.

Pored toga, do sada je objavljeno nekoliko manjih tekstova ili tematskih cjelina iz Blanquijevo djela kao što su: *Louis Auguste Blanqui: Instructions pour une prise d'armes, l'éternité par les astres et autres textes*, Paris, 1972; *Louis Auguste Blanqui: Ni dieu ni maître*, Edicija revije »L'Idée Libre«, u redakciji M. Dommangeta, 1925; *Louis Auguste Blanqui: Lettres de Blanqui à mille A. Montgofier*. »Les Lettres«, No 7, Gaoût 1906; *Louis Auguste Blanqui: Le patrie en danger*. A. Chervalier, Paris 1871.; *Louis Auguste Blanqui: Response du citoyen Auguste Blanqui*, Imprimerie e'Ad. Blondeau, Paris, 1848.; *Louis Auguste Blanqui: Propagande démocratique* (Sa Hadot-Desages). Imprimerie de L. E. Derhan, Paris, 1835.

II

Blanquijeva teorijska djelatnost — vidljivo je već iz ovih biografskih napomena — bitno je posredovana njegovim političkim angažmanom. Pokušaj rekonstrukcije, razumijevanja i valorizacije njegova doprinosa socijalističkoj misli moguć je jedino u okviru promatranja tog angažmana.

Izlaganju tih determinanti Blanquijeve misli, mi ćemo, u uvjerenju da su manje-više i poznate, ovom prilikom pretpostaviti skiciranje osnovnih aspekata njegove političke misli, naznačavajući u samom izlaganju i pokušaj valorizacije i njihov historijsko-teorijski i praktično-politički kontekst.

Revolucijom od 1789. u Francuskoj, nasuprot Engleskoj i njenom Zakonu o ograđivanju, broj sitnih zemljoposjednika se uslijed parcijalizacije zemljoposjeda povećao i nastala je klasa čiji je osnovni interes bio očuvanje privatnog vlasništva. Ta je klasa postala zakleti neprijatelj svih onih koji su s ljevice ili desnice planirali promjenu postojećeg poretka stvari, odnosno pokušavali narušiti poredak. Ona je dakle, bila obilna rezerva reakcije i konzervativaca. Sporost razvoja industrije u Francuskoj pogodovala je održavanju zanatstva — obrtničke klase, koja je bila bogata podloga za utopiste i anarhiste. Sudjelovanje obrtničke klase u trima revolucijama od 1830—1871. godine bilo je veoma izrazito. Taj stupanj razvoja kapitalističkog društva i njegovog klasnog strukturiranja u Francuskoj jest radno tlo Blanquijeve misli.²

Za razumijevanje Blanquijeve misli potrebno je upozoriti i na one ideje na koje se Blanqui naslanja, a koje potječu iz Velike francuske revolucije.

² Samuel Bernstein, *Auguste Blanqui*, Paris, Francois Maspero, 1970, p. 342—343.

Dijalektički se materijalizam oslanja na onaj pravac francuskog materijalizma čiji su protagonisti Leclerc, Roux, Babeuf, i Buonarroti, na »literaturu koja je u svim velikim revolucijama zagovarala interese proletarijata«,³ a ne na onaj pravac koji vodi političkoj ekonomiji. Ta literatura začela se u francuskoj revoluciji.

Velika francuska revolucija ima izuzetno mjesto u historiji suvremenog svijeta. Kao klasična buržoaska revolucija, koja ukida feudalni poredak, znači početak kapitalističkog društva i liberalne demokracije u historiji Francuske. Kao narodna revolucija, beskompromisno je bila antifeudalna, dvaput je pokušavala prijeći buržoaske okvire — pokušaj II godine, usprkos neuspjehu, imao je značenje proročanskog primjera, a Zavjera za jednakost događaj je koji je značio plodni početak suvremene misli i akcije.⁴ Tokom čitave revolucije socijalističke su ideje krčile sebi put, uzdižući time osnovne ciljeve francuske revolucije preko buržoaskih horizonata.⁵

Babeuf je neposredno dijete ideja, koje su 1793. oduševile narodne mase. Iz ideja i prakse tajnih Babeufovih i Buonarrotijevih društava potekla su tajna društva »materijalističkih komunista« (»communistes-materialistes«) u kojima su Blanqui i Barbès kovali svoje urote. Kasnije, iz njih direktno potječe Internacionala. Tako postoji neprekidno razdoblje od »Enragés« 1793. i Babeufa 1795. do Internationale.⁶

Prvu pojavu jedne zaista djelatne komunističke partije susrećemo u buržoaskoj revoluciji u trenutku uklanjanja konstitucionalne monarhije. Najradikalniji republikanci u Engleskoj leveleri, u Francuskoj Babeuf i Buonarroti itd. bili su prvi koji su proklamirali ta socijalna pitanja. Babeufova zavjera pokazuje kako su ti republikanci iz historijskih »pokreta« crpili shvaćanje da se odstranjivanjem socijalnog pitanja monarhije i republike još ni jedno pitanje nije riješilo u smislu proletarijata. Time se komunističko krilo u buržoaskim revolucijama, shvaćajući demokraciju u duhu stare plebejske tradicije, kao vladavinu siromašnog naroda, suprotstavljalo završetku revolucije u mijenjanju političke strukture uz ostavljanje nedirnute socijalne strukture — rodnog tla nejednakosti i eksploatacije.

Babeufu je bilo sasvim jasno da i buržoazija i siromašni narod hoće republiku, ali buržoazija kao buržoasku i aristokratsku, republiku jednog milijuna, republiku patricija i plebejaca, a narod — narodnu i demokratsku, republiku za dvadeset i četiri milijuna, republiku jednakosti.⁷ Pod proletarijatom Babeuf dakle podrazumijeva svu sirotinju, bez specifičnosti i razlika, ali ipak uviđa da postoji bitna razlika između republike u kojoj vlada oligarhija i republike u kojoj vlada demokracija. Nema bratstva bez jednakosti, niti su ljudi braća ako između njih postoji diskriminacija.

Otuda proizlazi i Babeufov otpor buržoaskim konzekvencijama revolucije, tj. homogenizaciji društva posredstvom nacije, odnosno buržoaskom tumačenju narodne suverenosti.

Kao i sankiloti i jakobinci, Babeuf je prihvatio prirodno pravni postulat da je cilj društva opća sreća smatrajući da revolucija mora osigurati jed-

³ K. Marx — F. Engels, *Dela*, Beograd, 1974, tom VII, str. 401.

⁴ Albert Soboul, *Francuska revolucija*, Zagreb, 1966, str. 10.

⁵ Petar Kropotkin, *Francuska revolucija*, Zagreb, 1936, str. 453.

⁶ *Ibid.*, str. 453—454.

⁷ G. Babeuf, *Textes choisis*, Ed. sociales, Paris, 1965, p. 179.

nakost uživanja. Ali, budući da privatna svojina stvara nejednakost, i budući da agrarni zakon, to jest podjela svojine na jednake dijelove, ne može »trajati nego jedan dan«, jedino sredstvo je stvarna jednakost, a ona se uspostavlja time »da se uspostavi zajedničko upravljanje svojinom, da se ukine privatna svojina i da se svaki čovjek oda sposobnosti i vještini koju poznaje; da se obaveže da plod toga pohrani u naturi u zajedničko skladište i da se uvede jedinstvena administracija razdiobe, koja će imajući popis svih osoba i svih stvari, dati da se potonji dijeli najsavjesnije i jednako«. ⁸ Da bi svojina osigurala neovisnost i sigurnost svih članova društva, ona dakle, mora biti društvena. Pojedinaac se integrira u zajednicu koja je njegovo djelo. I mada taj babuvistički program pokazuje osobine naivnog komunizma ⁹ »zajednica dobara i rada bila je prvi oblik revolucionarne ideologije novog društva rođenog u samoj francuskoj revoluciji.« ¹⁰

Politička organizacija Babeufove zavjere pokazuje da su napuštene metode kojima se do tada služio narodni pokret. »U centru se nalazila grupa koja se oslanjala na mali broj provjerenih boraca, zatim sloj simpatizera, patriota i demokrata prožetih shvaćanjima II godine, koji nisu bili upućeni u tajnu zavjeru i koji, čini se, nisu bili sudionici novog revolucionarnog ideala; napokon same narodne mase koje je trebalo privući.« ¹¹ Poslije preuzimanja vlasti putem ustanka vlast se ne smije predati skupštini izabranoj na načelima političke demokracije, čak i općim pravom glasa, već je neophodno zadržati diktaturu revolucionarne manjine sve dok se ne izmijeni društvo i ne uspostave nove institucije. ¹²

Tim je Babeuf, prvi put, u francuskoj revoluciji, utemeljio komunističku ideju kao političku snagu, ostajući u njenoj organizaciji i političkoj interpretaciji novog poretka u granicama svoga doba i svoje misli, ali najavljujući permanentnu revoluciju čiji je krajnji cilj socijalizam. ¹³

Prvi pokušaji proletarijata u vrijeme opće uznemirenosti, u periodu rušenja feudalnog društva da neposredno sprovede svoj sopstveni klasni interes, nužno su se razbili o nerazvijenost samog proletarijata i nepostojanje materijalnih uvjeta za njihovo oslobođenje, koji su upravo proizvod te buržoaske epohe, pisao je Marx, ¹⁴ i smatrajući da ideje u misli i djelu Babeufa dosljedno razrađene jesu ideje novog poretka. ¹⁵

Međutim, Blanqui se metodologijski oslanja prije svega na gledišta francuskih materijalista XVIII stoljeća, ¹⁶ koji su smatrali da je nepromijenjena ljudska priroda onaj činilac koji, u krajnjoj liniji, odlučujuće utječe na društveni život i na karakter društvenih institucija. Glavni zadatak društvenih nauka sastoji se u otkrivanju prirodnih svojstava čovjeka, kako bi on mogao polazeći od toga, organizirati adekvatan društveni život. Na tom tragu Blan-

⁸ G. Babeuf i P. Buonarroti, *Izbor*, Zagreb, 1955. str. 160 i dalje.

⁹ Izjednačavajući sve ljudske potrebe babuvizam kao cilj ima ukidanje privatne svojine revolucionarnom diktaturom i zavođenje potrošačkih zadruga.

¹⁰ Albert Soboul, *cit. djelo* str. 384.

¹¹ *Ibid.*, str. 387.

¹² *Ibid.*, str. 387.

¹³ »Babeufove pristalice idu ukorak s junskom revolucijom iz 1848. i komunarima 1871. Idući ispred svog vremena, oni su prvi imali hrabrosti da najave da vrijeme velikih revolucija nije prošlo« (Paul Louis, *Istorija socijalizma u Francuskoj*, Beograd, 1956, str. 51.

¹⁴ K. Marx — F. Engels, *Dela*, cit. izd. tom VII, str. 401—402.

¹⁵ *Ibid.*, tom V, str. 105.

¹⁶ »On je racionalist kao i oni«, zaključuje M. Dommanget u svojoj knjizi »*Les idées politiques et sociales d'Auguste Blanqui* Paris, Librairie Marcel Riviere et Cie, 1957, p. 127.

qui smatra da zakone društvenog života treba pronaći putem razuma u samoj prirodi individue jer je društvenost imanentna svakom čovjeku.

Pristupajući analizi i kritici društva i društvenih odnosa sa stanovišta vječnih principa i ideja morala, pravde, jednakosti, domovine, napretka itd. Blanqui pokazuje ovaj aspekt svojih metodološko-teorijskih ishodišta.

Razum — emanencija intrigacije jest »najviše biće« koje ima prednost u odnosu na prirodu, njen materijalni izraz, a privilegija — materijalna snaga, treba da se povinuje snazi razuma koji čuva zalag jednakosti. Otuda je za njega zastava slobode i pravde nadilaženje uskih interesa, a korijen društvenih nejednakosti u lošim idejama i neznanju. Primarno mjesto u društvenom životu ima etika zasnovana na duhovnoj snazi. Sve vrline pripadaju zato jednakosti a svi poroci privilegiji, i budući da su razboritost i rad najtješnje povezani s jednakošću, Blanqui staje pod zastavu naroda.¹⁷

Kod Blanquija je međutim prisutna i jedna druga teorijska i metodološka orijentacija. Ona koja istražuje i analizira čovjeka i društvo, način života i činjenice polazeći od realnih interesa, prije svega interesa naroda, i u identitetu gladi i ropstva, blagostanja i slobode pokazuje da ne izuzima čovjeka od ekonomskih interesa, ne previčajući ni ekonomske odnose među ljudima.¹⁸

Istovremeno i idealizam i materijalizam uviđajući u te dvije orijentacije Blanquijeve misli, M. Dommanget zaključuje da Blanquiju nedostaje sinteza, nadilaženje tih dviju pozicija, i da u njegovoj misli ipak uvijek prevladava idealistička koncepcija.¹⁹

Blanquijev materijalizam jest tumačenje univerzuma i sveukupne religijske djelatnosti kroz vjekove, pa otuda Blanquijeva kritika religije i njegov materijalizam jest oružje u službi ateizma, jer Blanqui smatra da društveno i ekonomsko oslobođenje koje pretpostavlja komunizam može da se ostvari samo nakon oslobođenja od religije putem ateizma.²⁰ Iz toga proizlazi da Blanqui u vrijeme Drugog carstva društvenu borbu pretpostavlja antireligijskoj borbi.

U slijedu tih stanovišta Blanqui socijalizam shvaća kao moralno etički postulat zasnovan na pravednosti — jedinom pravom kriteriju čovjekova djela.²¹ On je moralni imperativ jednakosti i pravde. Otuda Blanqui oštro kritikuje političku ekonomiju zbog njene šuplje savjesti, tj. moralne ravnodušnosti, zaključujući da između političke ekonomije i socijalizma postoji dubok ponor, jer ono što je vrlina za jednoga zločin je za drugoga. To su dijametralno suprotne koncepcije društva.²²

Ali, revolucionar Blanqui kritikuje političku ekonomiju i zbog toga što uviđa da je ona osnova postojećeg — kapitalističkog poretka zasnovanog na vladavini kapitala. Ona je doktrina o totalnosti društvenih patnji. Ona skriva strašnu stvarnost — svemoć kapitala. A što je kapital? Nasuprot ševrdanji-ma političke ekonomije Blanqui smatra da kapital nije ni akumulirani rad,

¹⁷ Maurice Dommanget, cit. djelo p. 129.

¹⁸ Ibid., p. 131.

¹⁹ Ibid., p. 131.

²⁰ Ibid., p. 401.

²¹ L. A. Blanqui, *Textes choisis*, Paris, Ed. sociales, 1955, p. 194.

²² L. A. Blanqui, *Critique sociale*, Paris, 1885, t. I, p. II. U slijedu ovog stava blankisti će kasnije, smatrajući sebe političarima, kritizirati internacionaliste kao ekonomiste.

ni instrument rada. On je oduzeti rad i destrukcija rada jer se sastoji jedino od novca oduzetog prometu, koji za identični iznos umanjuje proizvodnju.²³ Kapital je također ukradeni rad jer oduzima lavlji dio od produkta rada, on je posjedništvo, ne plodova rada već plodova tuđeg rada, i on je samo novac, novac kojega se netko dočepao.²⁴ Ali za revolucionara Blanquija osim tog ekonomskog, kapital ima i jedno drugo, političko značenje. Kapital, neproduktivan sam po sebi, ima monopolsku ulogu u razmjeni.²⁵ U tom procesu on se može povući iz upotrebe, sakriti se i radnike ostaviti na cjedilu ili se pak može proširiti i potaknuti veliki zamah proizvodnih snaga.²⁶ U tom smislu kapital regulira društveni život i on je dakle apsolutni vladar. Vladar koji ne znači samo dominaciju već ugnjetavanje. Tome stanju odnosa i ljudi u njima, Blanqui suprotstavlja socijalni zakon jednakosti koji znači mogućnost radnika da proizvodi i dobije ekvivalent svoga proizvoda, »ništa više osim ekvivalent, kao ekvivalent«.²⁷

III

Pojedinci su došli do vlasništva nad zemljom lukavstvom ili nasiljem, poslije čega su zakonski odredili da će zemlja biti — zauvijek u njihovu vlasništvu.²⁸ Vlasništvo se od zemlje proširilo i na druge domene, da bi konačno, smatra Blanqui, stvorilo kapital. U svakom slučaju radna snaga lišena vlasništva tj. zemlje i strojeva nalazi se u položaju da radi za klasu vlasnika.²⁹ Odatle počinje i klasnost društva i eksploatacija. Međutim, za Blanquija je jasno da je zemljišno vlasništvo, ili bilo koje drugo, zasnovano na lukavstvu ili nasilju, osuđeno na propast samo po sebi. To je vlasništvo grešno od svog početka, jer je ono produkt tuđeg rada i nema ništa zajedničko s pripadanjem po pravu. A sa svoje strane Blanqui ga smatra nepravovaljanim i zbog toga što se može kupiti kapitalom. Sve ono što je proizvedeno tuđim radom — ukradeno je radniku. Budući da je jedini pravi kriterij vlasništva rad, pravo onoga koji je prvi zaposjeo mora biti ograničeno smatra Blanqui, na onaj dio koji vlasnik može sam obrađivati, i svaki višak jest uzurpacija.³⁰

Mada ostaje u poimanju vlasništva u okvirima svoga doba, bolje rečeno svojih prethodnika, i shvaćajući vlasništvo kao zemljišno vlasništvo, te prenoseći taj kut promatranja na ostale vlasničke odnose Blanqui je, ipak, došao do zaključka da je privatno vlasništvo onaj izvor odakle vuče porijeklo postojanje bijede i bogatstva, i da stanje vlasničkih odnosa i u historiji, i u suvremenosti, ne može da izbjegne krize. Svojinja je, dakle, temelj socijalne nejednakosti, a oblik u kojem se utjelovljuje njeno razorno djelovanje jest kapital. Pojam klasne borbe kao činjenicu i kao načelo akcije Blanqui je proklamirao još na Procesu petnaestorici 1832. godine.³¹

²³ L. A. Blanqui, *Critique sociale*, cit. izd. t. I, p. 71.

²⁴ *Ibid.*, t. I, p. 161.

²⁵ *Ibid.*, t. I, p. 67.

²⁶ *Ibid.*, t. I, p. 66.

²⁷ *Ibid.*, t. I, p. 70—71.

²⁸ *Ibid.*, t. II, p. 118.

²⁹ *Ibid.*, t. I, p. 79 et. 119.

³⁰ *Ibid.*, t. I, p. 47, et. 48.

³¹ Na Procesu petnaestorici Blanqui će na pitanje predsjednika suda: — Sto ste po zanimanju? odgovoriti:

Analizom Julske revolucije on dolazi do zaključka da se klasna borba vodi između buržoazije i naroda, budući da je buržoazija prisvojila plodove pobjede ujedinjujući se u borbi protiv naroda s tzv. gornjom klasom. Mirenje buržoazije s aristokracijom stvara dva pola u društvu između kojih otpočinje borba na život i smrt.³² Otuda se kao dva osnovna principa javljaju princip legitimiteta, koji Blanqui smatra starom organizacijom društva i oko kojeg se grupiraju eksploatatori, i princip narodne suverenosti, koji znači nadmašivanje buržoaskih horizonata i zalag budućnosti, i oko kojega se grupiraju eksploatirani. Treće zastave ili trećeg puta nema. Blanqui zato inzistira na striktnom razlikovanju pojma buržuj i pojma proleter, protivući se zamagljivanju tog odnosa upotrebom pojma demokrat.³³

Ali, ne samo to. Blanqui historiju promatra kao slijed klasnih borbi. Narod je stalni podnosilac boli. Ugnjetavanje je u dosadašnjoj povijesti trijumfiralo, bez sumnje svugdje, sve do danas, ali ne bez borbe. Historija je zato duga povijest te nemilosrdne bitke. Pobjede koje su ostvarivane bile su uvijek pobjede vlasništva i njegovih zakona.³⁴ U vezi s tim Blanqui postavlja i pitanje koje glasi: Jesu li društva zasnovana na principu međusobnog istrebljenja? Protivueći se odgovoru ekonomista koji to potvrđuju, i iz čega za čovjeka slijedi ili bijeda ili vampirizam ili samoubojstvo, Blanqui uviđa da društvo teži ne borbi bez kraja i konca, već usavršavanju, napretku — novoj zajednici.³⁵ Postoji mjesto i za nadu — za socijalizam.

Dakle, Blanqui ne samo da uviđa da se u suvremenosti odvija borba između buržoazije i proletarijata tj. između prihoda i nadnice, između kapitala i rada, već shvaća i revolucionarni princip i ulogu buržoazije u prošlosti, a proletarijata u sadašnjosti.

Na tragu svojih prethodnika, pojmom buržoazije Blanqui označava sve one pripadnike društva koji žive od eksploatacije radnika, odnosno one koji posjeduju svojinu — kapital, obrazovanje i politička prava. Proletarijat sačinjava onaj dio društva koji je bez svojine i obrazovanja, a time i bez političkih prava.³⁶ Buržoaska demokracija jest zato oligarhija, a parlamentarizam mašina za mljevenje materije koja se zove narod. Zakonodavstvo je uvijekvećenje eksploatacije odnosno bogatstva i siromaštva. Podjela vlasti na zakonodavnu, sudsku i izvršnu ne sprečava buržoaziju da vlast konstituiru u svojim rukama i u skladu s njenim interesima kao ozakonjenje vlastite moći. Zakonodavstvo je uvijekvećenje eksploatacije tj. rada i kapitala, bogatstva i siromaštva — buržoaskog svijeta.

L. A. Blanqui — Proleter.

— To nije nikakvo zanimanje.

L. A. Blanqui — To je ipak zanimanje za trideset milijuna Francuza koji žive od svoga rada, a lišeni su svojih političkih prava.

Ili, »Gospodo suci, ja sam optužen da sam rekao da trideset milijuna Francuza, proletera kao što sam ja, imaju pravo da žive« (L. A. Blanqui, *Textes, choisis*, cit. izdanje p. 71.)

³² »Dosađ su u Francuskoj postojala tri interesa: interes tzv. gornje klase, interes srednje klase ili buržoazije, i napokon interes naroda. Narod stavljam na posljednje mjesto zbog toga što je uvijek bio posljednji, a vjerujem, u bliskoj budućnosti na ostvarivanje andeoske maksime: posljednji će biti prvi.« (L. A. Blanqui, *Textes*, cit. izdanje p. 85.)

³³ L. A. Blanqui, *Textes choisis*, cit. izdanje p. 131—133.

³⁴ L. A. Blanqui, *Critique sociale*, cit. izd., t. I, p. 248.

³⁵ *Ibid.*, t. I, p. 116.

³⁶ »Zar nije točno da u naciji postoji jedna klasa, manje definirana nego plemstvo ili svećenstvo, ali ipak vrlo jasna i dobro poznata na cijelom svijetu pod imenom buržoaska klasa? U nju se ubrajaju svi pojedinci koji posjeduju određene prihode i obrazovanje a time i politička prava. . . Ostaje još uvijek 32 milijuna proleteru, bez svojine, tj. bez ikakvog značajnijeg posjedovanja svojine, koji žive od mršavog proizvoda svojih ruku« (L. A. Blanqui, *Textes*, p. 131—132).

Zato se hegemonija proletarijata ne može, po Blanquiju, uspostaviti u utopijskim snovima nego u političkoj borbi i izvojevanju demokracije. Da bi se to ostvarilo, proletarijat treba da ostvari vlastitu emancipaciju i to mimo buržoazije i nasuprot njoj.

Interesi buržoazije i proletarijata su suprotni. Dok proletarijat hoće stvarnu jednakost, oslobođenje radnika, kraj vladavine eksploatatorskog sistema, stvaranje novog poretka koji će osloboditi rad od tiranije kapitala, dotle buržoazija teži očuvanju sadašnjeg poretka koji nije ništa drugo do zamjenjivanje feudalnog oblika vladavine buržoaskim.³⁷ Trikolora nije za Blanquija zastava nove republike. Narod je istakao crvenu zastavu. Novo društvo nije ponovna konstitucija klasnog društva u kojem ugnjeteni radnik postaje gazda — ugnjetač, već zajednica jednakih. Čovjek može biti siguran da je čovjek samo u jednakosti snaga svih članova zajednice. Snage stavljene jedna pored druge potiru se i uravnotežuju. Nema nikakve druge ozbiljne garancije za ostvarenje zajednice u društvenom poretku. Bratstvo je samo nemoćnost da čovjek ubije svoga brata.³⁸

Za Blanquija je, dakle, republika potpuno oslobođenje trudbenika. To je dolazak novog poretka koji će ujedno omogućiti iščezavanje proletarijata kao klase, tog posljednjeg oblika ropstva.³⁹

Komunizam nije samo budućnost društva, već je historijsko djelo čovjeka. Čovjek ne ruši ono što postoji, a ne vrijedi slučajno nego na temelju principa koji proizlaze iz toka i razvoja događaja.⁴⁰ Posljednja riječ komunizma jest asocijacija koja znači nadmašivanje svojine kao svojine. Jedino asocijacija može zasnovati vladavinu pravde i jednakosti, umjesto privatne svojine. Zbog toga za Blanquija progresivna asocijacija nadilazi Proudhonov kooperativni socijalizam koji ostaje u buržoaskim načelima kao sastavni dio ekonomskog poretka buržoazije. Na tragu tog novog poretka mi jesmo još uvijek, smatra Blanqui, barbari, ali će dugi niz usavršavanja dovesti do poretka zajednice koji će se moći nazvati samoupravljanje. Dakle, komunizam za Blanquija, jest zajednica rada zasnovana na zajednici svojine ali i rezultat jedne razvijenije civilizacije. To je zajednica rada i dobara u asocijaciji zasnovanoj na samoupravljanju proizvođača.

Blanqui sebe smatra komunistom, prije svega zato što je komunizam za njega normalni razvoj, opća rezultanta, konačni proizvod dugog usavršavanja. Razvijanje ljudskog roda prema zajedništvu. Otuda komunizam za njega nema ništa zajedničko s proizvodima društvenog dogmatizma — utopijama.⁴¹ On nije umjetna konstrukcija ili maštarija, ni tvorevina podignuta sutra, poslije parlamentarnog osvajanja vlasti. Komunizam je revolucija sama, permanentno revolucioniranje. Međutim, revolucija za koju se Blanqui zalaže,

³⁷ »Republika bi bila laž ako se jedan oblik vladavine samo zamjenjuje drugim oblikom vladavine. Nije posrijedi promjena riječi nego stvari.

Republika je oslobođenje radnika, ona je kraj eksploatacije, ona je nov poredak koji oslobađa rad od kapitala«. (L. A. Blanqui, *Textes*, p. 116.).

³⁸ L. A. Blanqui, *Textes choisis*, cit. izd. str. 116—117.

³⁹ »Za nas je republika potpuno oslobođenje trudbenika. To je dolazak jednog novog poretka koji će doprinositi iščezavanju proletarijata, posljednjeg oblika ropstva«. (L. A. Blanqui, *Textes*, p. 117.).

⁴⁰ Praktični socijalizam »želi da sruši ono što postoji a ne vrijedi, ali ne slučajno ili pomoću intriga, nego ima određene principe i čvrstu odluku da stvara budućnost na novim temeljima«. (L. A. Blanqui, *Textes*, p. 140.).

⁴¹ Sensimonisti, furijeristi i pozitivisti svi su oni objavili rat revoluciji osuđujući je za nepravovaljani negativizam. . . . (L. A. Blanqui, *Textes*, p. 162.).

i koju suprotstavlja političkoj revoluciji kapitalističkog svijeta jest socijalna revolucija.⁴³ Ona nije trenutačni akt, ni improvizacija, ali ni iznenadni preobražaj. U promjeni postojećih uvjeta, nikako izvan njih, jedino se može konstituirati nova zajednica. On optužuje šarlatane komunizma koji hoće preskakati etape društvenog razvoja i konstituirati novu zajednicu odjednom ili po diktatu. Mi možemo koračati samo ljudskim koracima.

U tom procesu revolucionari nemaju nikakvih pretenzija da izgrađuju novi svijet prema svojim zamislima. Oni treba da otkrivaju nedostatke staroga poretka i prekoračuju ih. Ili drugačije: ne raspravljati da li je na obali rijeke polje kukuruza ili žito. Potrebno je rijeku prijeći. Kročiti i vidjeti što budućnost jest. Društveni se organizam ne može improvizirati i on nije djelo ni jednog čovjeka ni nekolicine ljudi. On nije rezultat dobronamjernosti ili požrtvovnosti, pa čak ni stvaralaštva genija. On je s vremenom djelo svih, djelo postepenog iskustva, neprestanog i spontanog napretka. Time se stvara rijeka od pritoka. Potrebno je dakle uništavati prepreke, ali nikada ne imati pretenzije za stvaranjem rijeke. Nerazumni su oni ljudi koji misle da u svojem džepu imaju potpuni plan nepoznate zemlje.

Ideja permanentne revolucije i permanentnog revolucioniranja tim je zasnovana. Blanqui će cijelog života ostati kod teze o imanentnosti revolucije. Taj komunizam koji je revolucija sama mora se čuvati utopije i on se ne smije isključiti iz politike. Ali, politika je samo njegov sluga i ona se svojim uslugama ne smije nametnuti komunizmu, ni danas, ni sutra uoči njegove pobjede.⁴⁴

Ali, za Blanquija subjekt revolucije i zasnivanja asocijacije nije industrijski proletarijat. On je samo dio nacije. Onaj dio koji će brzo shvatiti korist asocijacije odmah nakon što vlada počne raditi na prosvjećivanju, i njegovo pristupanje u asocijaciju može se ostvariti veoma brzo. Mnogo će teže biti sa seljaštvom, smatra Blanqui, jer odsutnost interesa, neznanje i strah od riječi podjela zemlje i zajednica doprinosi tome da asocijacija za seljaštvo ne znači previše. Ipak treba težiti tome da seljaštvo asocijaciju ne prima kao prijatnju, već kao nadu.⁴⁵

No, za sve pripadnike budućeg društva važi isti princip: samo na osnovi potpune i slobodne volje može se ići u stvaranje asocijacije. Komunizam se ostvaruje slobodnom odlukom zemlje.⁴⁶ Većina dobivena pomoću terora i zaprtih brnjica ne znači većinu građana nego stado robova. Komunizam mora biti ostvaren slobodnom odlukom zemlje, a ta odluka može biti samo rezultat općeg prosvjećivanja. Zajednica se ne improvizira, ona je rezultat i posljedica obrazovanja. Ona će postepeno napredovati zajedno s obrazovanjem — svojim sudrugom i vođom, nikada ispred, nikada unazad, uvijek zajedno. Ona će biti potpuna onoga dana kada zahvaljujući općem znanju ni jedan jedini čovjek neće moći prevariti drugoga. Toga dana nitko neće željeti da trpi nikakvu nejednakost.⁴⁶ Ukidanje neznanja jest, dakle, pretpostavka ukidanja

⁴³ Petnaesto pitanje u Upitniku za primanje u Društvo porodica glasi: »Je li nužno provesti političku ili socijalnu revoluciju?»

— Nužno je provesti socijalnu revoluciju.

⁴⁴ L. A. Blanqui, *Textes choisis* cit. izd., p. 162.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 167.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 168.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 152.

ugnjjetavanja, odnosno ropstva. Prosvjećivanje je odgovor na tajne društvene sfinge. Sam komunizam jest jedina moguća organizacija društva koju sačinjavaju visoko obrazovani ljudi i po tome je on uređenje zasnovano na načelima jednakosti.

Država — veliko nacionalno udruženje, za Blanquiija, jest volja i moć najjačih izražena u zakonima.⁴⁷ Ona je zakon zasnovan na principu vlasništva, što u kapitalističkom svijetu znači porobljavanje rada od strane kapitala, odnosno ekonomske većine od strane manjine. Država je, dakle, zakon bogatih protiv siromašnih.⁴⁸ Zadaća je revolucije da to stanje promijeni. Da državu, prije nego nestane, konstituiraju kao žandara siromašnih protiv bogatih. U tom procesu, država za Blanquiija jest narod u akciji za slobodu. Jer, sadašnji društveni poredak je zbog postojanja buržoazije i kapitala u bolesnom stanju. Da bi se prešlo u zdravo, prirodno stanje, potrebne su, smatra Blanqui, junačke metode liječenja i narodu će zbog toga kroz duže razdoblje biti potrebna revolucionarna vlast — diktatura naroda.⁴⁹ Blanqui će zbog toga podvrgnuti oštroj kritici bijednu vladu iz 1848. godine. Revolucionarna vlast mora biti mač i čekić pobjedonosne revolucionarne klase. Dan kada će brnjica biti skinuta sa usta rada, ona će biti stavljena na usta kapitala.⁵⁰

Prema tome, prije nego što se uputi u izgradnju novog društva proletarijat mora osvojiti vlast i konstituirati je kao diktaturu naroda, tj. nasilje da bi se uništilo staro nasilje. Međutim, za Blanquiija, diktatura naroda ne znači samo to, već je ona i znak samostalnog historijskog nastupanja proletarijata te njegovog okupljanja oko revolucionarnog komunizma. A što se tiče organizacije nove vlasti, Blanqui misli, da se svi problemi i odnosi mogu riješiti autoritarno, ne priznajući nikakvu slobodnu igru, jer se pitanja ne rješavaju glasanjem, niti se vođe biraju na izborima. Oslanjajući se na revolucionarnu manjinu i svijetlo djelo revolucionarne diktature, Blanqui organizaciju nove vlasti izvodi iz ciljeva, principa i organizacije svojih društava i grupa, tj. pojam revolucionarne diktature u biti je samo transpozicija na nacionalnom planu organizacije grupa.⁵¹

Proletarijat ne zna uzrok svojih nedaća, eksploatacije. Neznanje, dijete ropstva, čini ga podanikom. On uništen tegobnim radom, daleko od intelektualnog života, ne može spoznati one društvene odnose koji ga čine teretnom životinjom. To je u skladu sa Blanquiijevim shvaćanjem da čovjeka ne čini čovjekom vještina ruku već ideja sama, odnosno da oruđe oslobođenja nije ruka nego mozak, jer život mozga ovisi samo o obrazovanju. Narod će znati što treba da radi, tek kad mu njegovi prosvjetitelji objasne: čemu revolucija? Tu ulogu može odigrati samo buržoaska inteligencija. Taj dio prosvijećenih ljudi kojih narod još nema jesu oni koji dižu zastavu proletarijata: formuliraju njegovo učenje o jednakosti; propagiraju ga, organiziraju pobunu, permanentno revolucioniranje. Dakle, buržoazija odnosno buržoaska inteligencija, ne samo da vodi narod protiv buržoazije, već je ona sama glavna — najpostojanija snaga te borbe.

⁴⁷ L. A. Blanqui, *Critique sociale*, cit. izd. t. I, p. 247.

⁴⁸ *Ibid.*, t. II, p. 147.

⁴⁹ *Bibl. Nat. Mss. Blanqui* 9581, 2e cahier, n° 141 (cit. po M. Dommanget, *Les idées...* p. 172.).

⁵⁰ L. A. Blanqui, *Critique sociale*, cit. izd. t. I., p. 209.

⁵¹ M. Dommanget, «*Les idées politiques et sociales d'Auguste Blanqui*», cit. izd. p. 343—344.

Otuda je Blanqui izveo i zasnovao postavku o ulozi buržoaskih intelektualaca u stvaranju socijalističke teorije i o unošenju svijesti spolja u proleterski pokret putem grupa, udruženja i društava, tj. partije.⁵²

Pojavljujući se na historijskoj pozornici u vrijeme kada je proletarijat bio nedovoljno formirana društvena klasa, Blanqui na tradiciji babuvizma i karbonarskih društava konstituirao svoja udruženja, društva ili partiju kao narodne po njihovoj orijentaciji, narodne po njihovoj energiji, i narodne po njihovom sastavu, okupljajući u njima pripadnike naroda — eksploatiranih, ali i brojne studente i intelektualce iz građanskih struktura. Priroda tajnih grupa, autoritarni centralizam dovodi do hijerarhijske strukture, vrlo oštre discipline, i zapovjedničkih odnosa u njima.⁵³ Ideologija je u tim grupama u drugom planu: pasivno pokoravanje mnogo je značajnije od teorijskih diskusija. Iz toga slijedi slijepo pokoravanje i slijeđenje vođe, odnosno ličnosti, a ne revolucionarne ideje. Tajno i sektaško okupljanje u društvu i udruženjima Blanqui je shvaćao kao stvaranje jurišnih odreda koji slijede vođu, odnosno revolucionarnu ideju, i u danom trenutku otpočinju juriš na buržoaski poredak. Njihov je cilj dočepati se u povoljnom trenutku vlasti, i povesti za sobom narod kako bi se vlast sačuvala. U trenutku osvajanja vlasti ta šaka avangardista pridobija i pokreće ogromne mase naroda. Mali broj dobro organiziranih, u određenom trenutku, može ne samo da osvoji državnu vlast, nego i razvijajući veliku, bezobzirnu energiju, može da je zadrži sve dok mu ne pođe za rukom da uvuče narodne mase u revoluciju i da ih okupi oko sebe.

Uloga je komunista, po Blanquiju, da tom revolucionarnom pokretu masa daju jasan cilj i krajnje zaključke, odnosno da njima upravljaju, u pripremanju i napadu na poredak kroz grupe i udruženja, a nakon osvajanja vlasti kroz revolucionarnu diktaturu naroda.

Iz takvih stanovišta Blanquija proizlazi njegova kritika i distanciranje od Prve internacionale i ona ga sprečavaju da vrši odlučujuć utjecaj na proleterski pokret svoga vremena.

IV

Blanqui je Marxov prethodnik. On stupa na historijsku scenu i formuliра svoje poglede dvanaest godina prije nego što je Marx prošao svoje vatreno

⁵² »Pitam vas pod čijom se zastavom mi borimo ako ne pod zastavom proletarijata? Međutim, po svom porijeklu, i po svom obrazovanju, ja sam buržuj, a i vi možda također. Za to, hvala nebu, ima mnogo buržuja u proleterskom taboru. Oni sačinjavaju njegovu glavnu snagu ili bar najistureniju. Oni mu donose kontingent prosvijećenosti kojim ga, na žalost, narod još ne može snabdjeti. Buržuji su prvi digli zastavu proletarijata, formuliраli doktrinu jednakosti, propagirali ih, podržavali i podizali poslije njihovih poraza. Svugdje su buržuji vodili narod u njegovim bitkama protiv buržoazije«. (*L. A. Blanqui, Textes*, p. 132.).

⁵³ Organizacija Društva godišnja doba izgleda ovako: »Osnovna organizacija je nedjelja i sastoji se od šest članova i sedmog rukovodioca. Samo taj rukovodilac poznaje rukovodioca tri ostale nedjelje. Svi skupa čine dvadeset osam članova i rukovodilac je devedeset i deveti. I to je mjesec. Samo rukovodilac poznaje dva druga mjeseca. Tri mjeseca sačinjavaju jedno godišnje doba, čiji rukovodilac samo poznaje rukovodioca ostalih godišnjih doba. Četiri godišnja doba čine godinu i rukovodilac godine zove se povjerenik revolucije. Postojala su tri povjerenika u Parizu, i samo su oni znali jedan za drugog. To su bili Blanqui, Barbes i Marten-Bernar. Međutim, osim te horizontalne povezanosti, recimo četiriju rukovodilaca četiriju nedjelja ili četiriju godišnjih doba između sebe, povezivali su se automatski i po vertikali. Još je čudniji i tajanstveniji način učlanjavanja, upravo on je pravi mistični obred. Kandidata uvode vezanih očiju u jednu prostoriju. Tamo ga po jednom upitniku-obrascu, u kojemu je sadržan sav revolucionarni program ispituju i on odgovara; kad se u svemu složi, pozovu ga da ustane i da položi zakletvu u ime republike«. (*Dragoslav Smiljanić, Ogist Blanki do 1870*, u knjizi Moris Domanže, *Ogist Blanki — Rat 1870—1871*. i Komuna, Beograd, 1959. str. 18—19.).

krštenje i sebe nazvao socijalistom. Marx se nadovezuje na Blanquija, a Blanqui na ideje i čin velike francuske revolucije, oličene u djelu i misli Babeufa i Buonarrotija, na francuske materijaliste XVIII stoljeća, i dijete je revolucionarnog pokreta u Francuskoj tridesetih godina prošlog vijeka. Otuda društveno-historijska uvjetovanost i ograničenost domašaja njegove misli; petrifikacija starih ideja i revolucionarnih principa; nekonzistentnost metodologijsko-teorijske pozicije i cjelokupne političke misli; itd. itd.

Marx je visoko cijenio Blanquija, smatrajući ga stvarnim vođom tj. glavom i srcem proletherske partije u Francuskoj, a njegovu partiju proletherskom partijom. Blanqui je za Marxa bio simbol revolucionarnog socijalizma, komunizma, oko kojega se sve više grupirao proletarijat, komunizma-socijalizma za koji je i sama buržoazija dala ime Blanqui.

Misao i čin Blanquijeva socijalizma jest po Marxovom mišljenju objava permanentne revolucije, klasne diktature proletarijata, kao nužnog prijelaznog stupnja, ka ukidanju klasnih razlika uopće, ka ukidanju svih društvenih odnosa koji proizlaze iz tih društvenih odnosa.⁵⁴

Međutim, u Drugoj adresi Generalnog vijeća Internacionale 1870. godine Marx će na adresu Blanquija i blankista uputiti prijekor da se ne treba zavoditi nacionalnom tradicijom iz 1792. godine, niti kao cilj postaviti obaranje vlade, već da treba razviti organizaciju vlastite klase. Dvadeset godina prije toga Marx će Blanquijevo shvaćanje partije proletarijata označiti sektaškim i usprotiviti se samovoljnom konstituiranju novog poretka budućnosti, što je odlikovalo Blanquija i blankiste.

Cjelovitijeg osvrta na Blanquija i njegovu misao od strane Marxa nema. Postoji jedan kratak, ali značajan Engelsov osvrt. Blanqui je za Engelsa revolucionar prijašnje generacije, one iz vremena Louisa Phillippea, epohe kada je vladalo uvjerenje da koristeći se povoljnim trenutkom, dobro organizirana manjina može izvršiti uspješan državni udar i oslanjajući se na svoje početne uspjehe, povući mase na dovršenje revolucije. Tajno društvo tada je bilo jedini mogući oblik organizacije... Blanquijeva revolucionarna koncepcija ograničava se na puč jedne male revolucionarne manjine, što nakon pobjede zahtijeva uspostavljanje diktature. No, razumije se, ne diktaturu cijele revolucionarne klase, proletarijata, nego diktaturu malog broja onih koji su izvršili puč i koji su već unaprijed organizirani.⁵⁵

To Engelsovo mišljenje o Blanquiju ponavljat će uglavnom do današnjih dana veliki broj interpreta socijalističke i marksističke misli, pogotovu onih iz redova njemačke socijaldemokracije, i socijaldemokracije uopće.

Eduard Bernstein imao je, za razliku od Englesa, nešto drugačije mišljenje o Blanquiju i njegovoj misli. Bernstein je smatrao da Blanquijeva misao nije misao tajnih saveza, ni učenje o uvođenju revolucije od strane male revolucionarne stranke, već da je blankizam politička teorija o neizmjerne stvaralačkoj snazi revolucionarne političke vlasti i njenog izraza u revolucionarnoj eksproprijaciji.⁵⁶

⁵⁴ Karl Marx, F. Engels, *Dela*, cit. izd., t. I, str. 189.

⁵⁵ F. Engels, *Program blankističkih emigranata Komune*, citirano po M. Dommangetu, *Les idées...*, cit. izd. p. 393—394.

⁵⁶ Eduard Bernstein, *Die Voraussetzungen des Socialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*, Stuttgart, J. H. Dietz Nachf.: str. 61—69.

Blankizam nije bio usmjeren na neposrednu akciju radničke klase, pisala je Rosa Luxemburg, pa mu stoga nije ni trebala masovna organizacija. Naprotiv, budući da se široka narodna masa trebala pojaviti na poprištu tek u trenutku revolucije, dotle se akcija sastojala u pripremanju revolucionarnog udara male manjine.⁵⁷

Smatrajući da Blanqui u svojoj misli i političkoj akciji izražava stanovište sitnog buržuja a ne proletera i da očekuje izbavljenje čovječanstva od najamnog ropstva ne pomoću klasne borbe proletarijata, nego pomoću zavjere neznatne manjine inteligenata, Lenjin je, i pored toga što ga je visoko cijenio, kritizirao Blanquijeva stanovišta, posebno ona u vezi s pitanjem ustanka.⁵⁸

U suvremenim interpretacijama Blanquijevog djela sve je više onih koji njegovu misao smatraju doktrinom revolucionarne akcije.

Naše izlaganje osnovnih aspekata Blanquijeve političke misli pokazuje da se navedena stanovišta zasnivaju na naglašavanju pojedinih aspekata i isključivom isticanju pojedinih komponenti. Politička misao Louisa Augustea Blanquija jest misao revolucije kao socijalizma, odnosno socijalizma kao revolucije. Međutim, Blanquijev socijalizam — revolucija, utemeljena je u političkom razumu i njegov domašaj jest novi poredak kao politička konstitucija društva.

⁵⁷ Rosa Luxemburg, *Izabrani spisi*, Zagreb, 1975, str. 88—89.

⁵⁸ V. I. Lenjin, *Dela*, Beograd, 1960, t. X, str. 360, t. V., str. 168, t. IV., str. 384 i t. III., str. 147.